

Gesprek met Jolan van Herwaarden van de Helse Hex

„Het is wel plat om te bedenken dat de psychiatrie ons het labeltje 'lesbisch' heeft gegeven”, constateert Jolan van Herwaarden van de Stichting De Helse Hex tijdens ons gesprek over de discriminatie van lesbische vrouwen in inrichtingen. Uit een onlangs gepubliceerd jaaroverzicht van het Nederlands Centrum voor Geestelijke Volksgezondheid blijkt dat er in 1988 34.500 opnamen in psychiatrische ziekenhuizen waren. Jolan van Herwaarden vertelt dat vrouwen voor ongeveer 55 procent deel uitmaken van dat aantal. Het valt moeilijk te bepalen hoeveel lesbische vrouwen met de psychiatrie ervaringen hebben. De cijfers doen vermoeden dat iedereen wel iemand om zich heen kent, die in een inrichting heeft gezeten of zit. Zij denkt dat lesbische vrouwen er door het discriminatiestempel amper over durven te praten. Het inloop- en wegloophuis de Helse Hex heeft dit extra isolement kunnen doorbreken. Op beklemmende wijze legt Jolan van Herwaarden de homodiscriminatie in de psychiatrie bloot en zet uiteen hoe die bestreden kan worden.

Door JANNIE FIGEE

Binnenkort geeft De Helse Hex een klachtenboek uit met ervaringen van vrouwen uit psychiatrische inrichtingen. „Er komt een apart hoofdstuk in over lesbische vrouwen”, vertelt Jolan van Herwaarden, één van de samenstellers van dit boek. Haar vroegere werk als verpleegkundige in een inrichting en de verhalen van bewoners van het wegloophuis de Helse Hex stellen haar in staat een helder beeld te geven van de homodiscriminatie in de psychiatrie.

Ze geeft geen direct antwoord op de vraag of vrouwen in een inrichting belanden door de vervelende reacties van bijvoorbeeld familie, vrienden of burens op hun lesbisch-zijn. „Als ik bedenk hoe weinig voorwaarden wij als lesbische vrouwen in ons hebben om een fijn leven te leiden, dan sta ik echt verbaasd dat we ons vaak toch nog goed weten te redden. Je moet dan wel een vriendinnenkring om je heen hebben om op te leunen, als je het even niet meer ziet zitten.

En je moet vroeger thuis niet al te veel negatieve informatie over homoseksualiteit hebben gekregen. Als je verliefd wordt op een vrouw en je hebt weinig positiefs gehoord over het woord lesbisch, dan moet je een moeilijke innerlijke strijd leveren om je zo te noemen. Dat gevecht kan wel eens te veel voor je worden, als je weet dat iedereen om je heen je niet accepteert vanwege je lesbisch-zijn”.

Jolan weet van een vrouw uit de therapeutische gemeenschap de Sluis in Amsterdam dat men het daar volkomen negeerde waarom zij het eng vond zich lesbisch te noemen: „In die groep had zij een veilige plek moeten vinden om er over te praten. In plaats daarvan kreeg ze te horen dat ze zich aanstelde dat ze er niet voor uit durfde te komen. Zo maakte men het tot háár probleem, terwijl elke lesbische vrouw zal herkennen dat het moeilijk is en veel moed vergt om dat te vertellen. Als hetero kon men zich in die groep blijkbaar niet voorstellen welke negatieve reacties je dan uit je omgeving krijgt”.

Heteronorm

Volgens Jolan wordt een lesbische vrouw al direct bij haar opname in een inrichting overspoeld door de heteronorm. „Bij het invullen van formulieren gaat men er gewoon vanuit dat je heteroseksueel bent. In hun ogen hoort bij een vrouw altijd een man, want men vraagt naar je huidige of vroegere echtgenoot/vriend. Het lijken oppervlakkige dingen, maar ze maken wel deel uit van je persoon. En je bent bang of weet niet wat er met je aan de hand is. Je hebt daardoor minder weerstand tegen die shitvragen, die je er ook nog bovenop krijgt. Of je verzet je ertegen vanwege het doodsimpele feit dat je geen hetero bent en je wordt kwaad. Daar plakt men dan meteen een psychologische diagnose op”.

Jolan vertelt dat het gebrek aan privacy in een inrichting je op een pijnlijke manier confronteert met de overheersende heterosfeer. „Een wildvreemde van je afdeling kan in de dagzaal zomaar aan je vragen of je je bed al hebt opgemaakt. Medebewoon(st)ers en de staf hebben een soort arrogantie, als het om privédingen gaat. Dat geldt ook voor zaken die voor jou erg belangrijk zijn. Je bent bijvoorbeeld overstuurd door een ruzieachtig telefoontje met je vriendin. Of je hebt verdriet over een liefde die slecht loopt of voorbij is.

In dezelfde soort situaties krijgt een heterovrouw veel meer aandacht dan jij, omdat men bijna zonder uitzondering jouw lesbische liefde als iets afwijkends beschouwt. Zowel binnen als buiten de inrichting is er vrijwel geen erkenning voor het verdriet van lesbische vrouwen”. Ze voegt eraan toe dat men in die sfeer de vriendin evenmin serieus neemt. „Aan lesbische stellen biedt men niet vanzelfsprekend de mogelijkheid van relatiegesprekken of een aparte kamer tijdens bezoeken, wat bij heteroparen wel gebeurt”.

Jolan zet uiteen dat relaties van hetero's binnen de inrichting oogluikend worden toegelaten, terwijl men die van lesbische vrouwen niet toereert. „Men dreigde de vrouwen met overplaatsing of kwam met therapeutische argumenten aanzetten. Door je afhankelijke positie kun je dan gaan twifelen en denken dat je inderdaad in een verliefdheid vlucht of op zoek bent naar de band met je moeder. Die therapeuten kunnen ook zeggen: „Oké, geniet ervan; maar laten we het hebben over de klachten, waarvoor je hier bent”. Die dingen zijn te scheiden, want je kunt toch overal verliefd worden?”

Geroddel

Ze vertelt dat de vrouwen zich min of meer gedwongen voelden om met hun lesbisch-zijn voor de dag te komen. „Uit ervaring weet je dat er negatieve reacties op kunnen komen, maar in een inrichting móet je wel over de meest intieme dingen zoals seksualiteit praten. Als je daar weer de walgelijkste opmerkingen over krijgt, dan is dat verder jouw probleem”.

Jolan denkt dat er ondanks al die vormen van homodiscriminatie weinig te verwachten valt van de lesbische hulpverleners binnen de inrichting: „Meestal hebben ze niet het lef om op hun werk een roze driehoek te dragen, omdat er veel geroddel wordt en het merendeel van de verpleegkundigen en andere disciplines hetero is. De openlijk homoseksuele mannen en lesbische vrouwen beginnen over het algemeen gauw een eigen praktijk buiten de inrichting, als ze erbinnen geen steunplek vinden”.

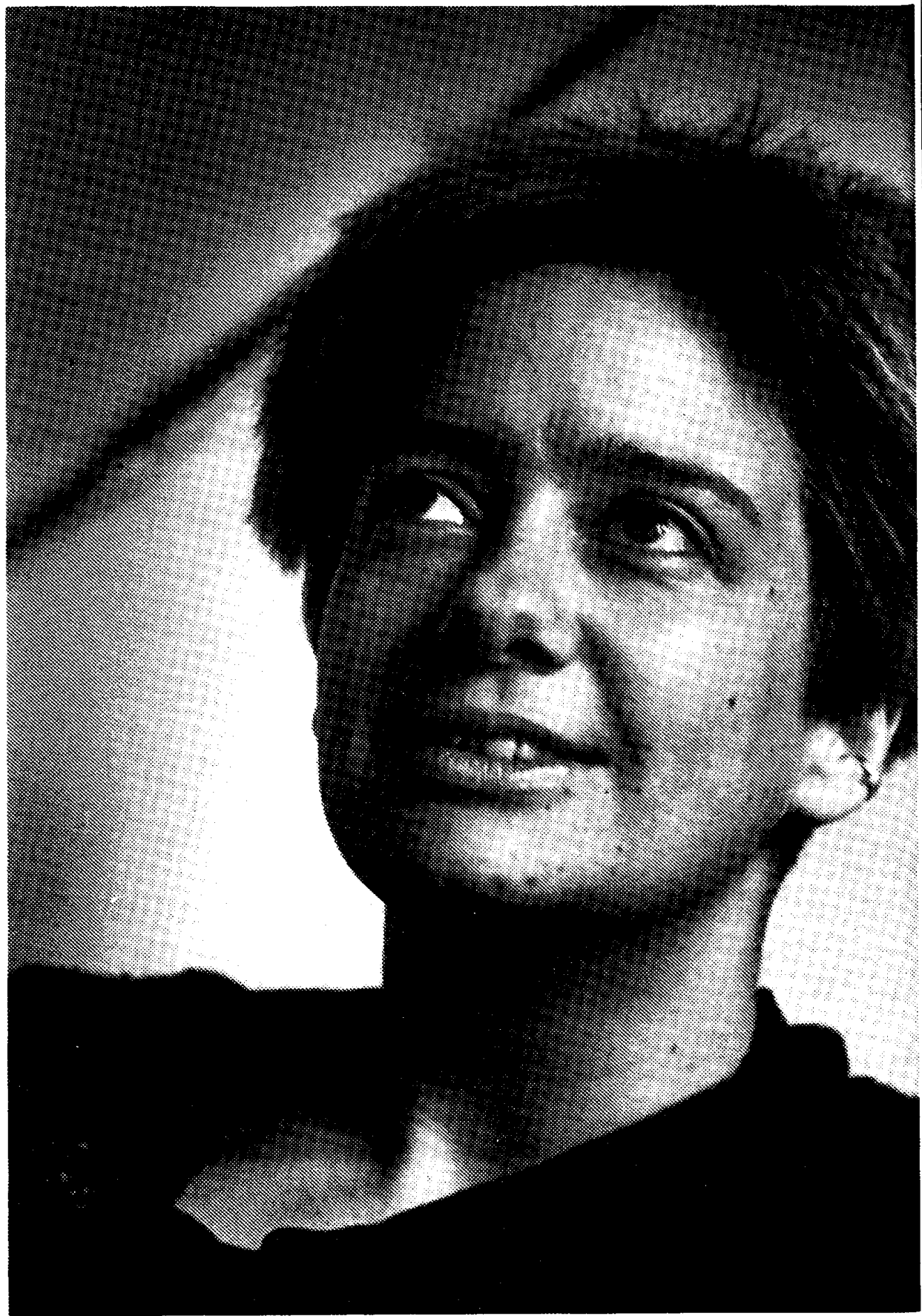
De hulpverleners die met een vrouwengroep wel iets proberen te veranderen binnen de psychiatrie zoeken steun bij de Helse Hex: „Maar ik kan me er woest over maken dat ze dan in hun vrije tijd in achterafzaaltjes moeten vergaderen”, zegt Jolan met stemverheffing. „Het zou vanzelfsprekender zijn, als men ze serieus nam door hen stemrecht en bestuursrecht te geven”. Ze geeft toe dat er wel wat feministische ideeën zijn doorgedruppeld.

„Het Sint Joris Gasthuis in Delft heeft de vrouwenhulpverlening geïntegreerd in haar beleid. Maar over het algemeen kan dat nog lang duren, omdat de inrichtingen met het binnenhalen van een vrouwengroep erkennen dat er maatschappelijke achtergronden aan de klachten van vrouwen zitten. En in de opvattingen van de psychiatrie ligt het niet ingebed om op een politiek niveau na te gaan denken over de problemen van mensen”.

Veel te passief

In de denkwijze van de gevestigde belangenorganisaties van (ex-)psychiatrische cliënten moet volgens Jolan eveneens nog veel veranderen voordat ze de discriminatie van lesbische vrouwen in inrichtingen erkennen: „De landelijke Patiënten Raden, de Patiënten Vertrouwen Personen en de anti-

Jolan van Herwaarden
foto ANNE VAILLANT

Ook in de psychiatrie mag je niet lesbisch zijn

psychiatrie beweging Stichting Pandora beweren dat ze daarover geen klachten krijgen. Dat is een veel te passieve houding. Die instellingen kunnen zich actief gaan opstellen door lesbische vrouwen op te roepen hun klachten te melden. Ze moeten er dan bij vertellen dat ze met die registratie naar de inrichtingen zullen stappen om de situatie te verbeteren.

Als ze voor die taak speciaal een lesbische vrouw aanstellen, dan maken ze duidelijk dat ze de homodiscriminatie serieus willen aanpakken. Ze moeten zich dan wel eens gaan verdiepen in de maatschappelijke achtergronden van mensen, die klachten indienen over bejegening of privacy. Nu behandelen ze deze te veel als individuele problemen”. Op korte termijn verwacht Jolan van deze instanties overigens nog weinig veranderingen.

Momenteel is er alleen buiten de inrichtingen een goed lesbisch hulpverleningscircuit van de Stichting IRIS te Arnhem en de Schorer Stichting in Amsterdam. Jolan vertelt dat de bewoners van de Helse Hex hiermee pas in contact kwamen na een langdurige ervaring met de psychiatrie: „Bijna zonder uitzondering hadden de vrouwen bij de lesbische hulpverleners het gevoel eindelijk thuis te zijn. Hun problemen werden in verband gebracht met hun vrouw-zijn en ze kregen geen vervelende vragen meer over hun lesbisch-

zijn. Ze zeiden: „Nu hoef ik me niet meer schuldig te voelen en te denken dat er met mij iets mis is. Ik weet dat het ook te maken heeft met de wereld om mij heen, die mij niet neemt zoals ik ben”.

Jolan gelooft niet dat die redenering uitmond in een 'wij tegen de boze buitenwereld'-houding. „Nou ja, de maatschappij is gewoon niet welkom voor ons. Met dat gegeven moet je iets doen. Daaraan werken is veel structureler dan te denken: het ligt aan mij dat ik seksueel niet actief durf te zijn of voor iedereen bang ben en mij dan volvreut”. De lesbische hulpverlening biedt alleen een oplossing, als één gesprek per week voldoende is. „Maar op dat gebied is er niks, als je door je angsten helemaal in de war raakt en het contact met de werkelijkheid verliest. Dan is er alleen nog de inrichting”, aldus Jolan. Ze vindt dat de mensen van het thuisfront de lesbische vrouw in die situatie meer steun kunnen geven, als ze hun eigen normen over gek-zijn ter discussie willen stellen.

Hexentoer

De Helse Hex maakte vorig jaar een „hexentoer” van twee weken door Nederland om bij mensen op straat verwarring te zaaien over wat normaal is. Tijdens die happening wierp men uiteraard het heilige huisje van de heteronorm over. „Ver-

der voerden wij actie tegen het seksueel geweld door hulpverleners naar aanleiding van de ervaringen van de bewoners van ons opvanghuis. Op die manieren proberen wij van buitenaf structurele veranderingen op gang te brengen in de psychiatrie”, zegt Jolan. Ze schat dat er jaarlijks bij de Helse Hex uit het hele land ongeveer tachtig vrouwen komen voor onderdak, waarvan een minderheid lesbisch is. „Als medewerkster kom ik er openlijk voor uit, waardoor de lesbische bewoners een veilige omgeving vinden om erover te praten”.

Jolan vertelt dat de Helse Hex vrouwen tijdelijke opvang biedt en ze doorverwijst naar onder andere zelfhulpgroepen van incest of alcoholisme. „Zelf geven wij een algemene zelfhulpgroep. Het is voor mij overigens erg belangrijk dat wij bij de Helse Hex niet alleen aan hulpverlening doen, want dat is dweilen met de kraan open. Ik vind dat de inrichtingen ook actie zouden moeten ondernemen tegen de structurele misstanden, waardoor er bij vrouwen klachten ontstaan. Het is te simpel dat ze die alleen als individuele problemen blijven behandelen”, zegt ze boos en concludeert: „Het zal nog lang duren voor wij die steen onder dat bolwerk hebben uitgekraab”.

De Helse Hex, Fred. Hendrikstraat 111-115, Amsterdam is maandag en vrijdag open van 13.30-16.30 uur en op dinsdag van 11.0-14.00 uur. Tel.: 020-867384.